

Křístek, Michal

[Čechová, Marie. Komunikační a slohová výchova]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1999, vol. 48, iss. A47, pp. 216-217

ISBN 80-210-2098-9

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101558>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Zhruba čtvrtina z celkového počtu připadá na útvary utvořené konverzí podle vzoru podobně motivovaných apelativ (*Blud, Duda, Potěcha*). Nejvýznamější je typ s nulovým formantem, jenž obsahuje asi 50 % všech konvertovaných formací, tj. celkem 13 % celkového počtu deverbativních jmen. Méně jsou zastoupena jména na *-a* (9 %).

K sufixaci osobních jmen slouží více než 40 formantů. Necelá čtvrtina (22 %) z nich je odvozena na pozadí deverbálních apelativ a participií a v souladu se svými vzory charakterizuje pojmenovanou osobu podle určité činnosti. Dosti početná jsou antroponyma s verbálními základy a formálně hypokoristickými sufixy (28 %).

Slovotvorné prostředky s touto funkcí jsou ve skupině proprií s verbálními základy nepůvodní, pronikají sem od antroponym desubstantivních, popř. deadjektivních a malá míra jejich využití naznačuje, že se parasystémové tvoření normálních hypokoristik začíná výrazněji uplatňovat až později. Jen ojediněle mají sufixy jinou funkci: přechylují ženská jména od mužských protějšků, tvoří synovská pojmenování.

Základním prostředkem v rámci původních deverbativ je velmi produktivní sufix *-n/-en* (*Mučen*), který tvoří asi 9 % z celkového počtu, důležitá je i morfologická varianta *-na/-ena*. V důsledku sekundárního chápání těchto jmen (protože mají stejný základ jako jména složená) získávají funkci formálně hypokoristickou.

Střední produktivitu mají sufixy *-č* a *-l*, ostatní jsou zastoupeny jen sporadicky.

Formální hypokoristika jsou odvozena více než 20 nepůvodními sufixy, jež se do této skupiny rozšířily od antroponym desubstantivních, nejčastější je *-š* a *-ata/-ěta* (6–7 %). Nejvíce zastoupené jsou polyfunkční sufixy *-ík* a *-ek*. Zpočátku se jimi odvozovala antroponyma z verbálních základů podle vzorů činitelských jmen, později mohly mít i funkci formálně hypokoristickou.

Shromážděný materiál autorka analyzovala ze všech aspektů, tedy nejen slovotvorných, přičemž přihlížela i k vztahům nově utvářených formací s jinými jmény od stejného základu, ale i z hlediska sémantického, jakož i funkce jména atd. Výsledkem tohoto neobyčejně precizního rozboru, vycházejícího z jasných metodologických postupů, je monografie poskytující nový a hlubší pohled na bohemika, o němž se už zajímali mnozí učenci počínaje Dobrovským. Je nemalým přínosem nejen ke studiu nejstarší etapy dějin národního jazyka.

Karel Fic

Marie Čechová: *Komunikační a slohová výchova*. Praha, Institut sociálních vztahů 1998. 232 s. (ISBN 80-85866-32-3).

Tato publikace je věnována teoretickým i praktickým otázkám spjatým s vyučováním slohu na základních a středních školách. Jedná se o přepracovanou a rozšířenou verzi titulu *Vyučování slohu (Úvod do teorie)*, vydaného r. 1985. Autorka se zde zaměřuje především na didaktickou a metodickou stránku zvolené problematiky, a to jak v synchronní, tak v diachronní perspektivě.

Text je rozčleněn do pěti hlavních oddílů. Úvodem autorka vymezuje základní pojmy spjaté s oblastí komunikační a slohové výchovy a stručně nastiňuje její možnosti a cíle. Oproti prvnímu vydání se v celém textu klade podstatně větší důraz na komunikační princip jako základ vyučovacího procesu. Slohové vyučování v tomto pojetí představuje jednu ze složek metodiky českého jazyka; jeho cílem je vypěstovat u žáků schopnost vytvářet kultivované jazykové projevy, které by byly adekvátní příslušné funkci a komunikační situaci. (Z tohoto hlediska by bylo možné pojem

komunikační a slohová výchova ztotožnit s pojmem *praktická stylistika*, jak jej vymezuje např. kolektivní *Stylistika současné češtiny* /M. Čechová, J. Chloupek, M. Krčmová, E. Minářová; Praha, Institut sociálních vztahů 1997/; praktická stylistika je zde definována jako disciplína, která učí stylizaci souvislých textů odpovídajících situaci a cíli promluvy.)

Další pasáže jsou věnovány historii slohového vyučování od tereziánských reforem v 70. letech 18. století až po současnost. Velmi cenné pro uživatele je, že se nejedná jen o chronologicky uspořádaný přehled teoretických názorů na vyučování slohu. Jako základ zde slouží skupina vybraných dílčích témat (formy projevu a vyučování z hlediska mluvenosti a psanosti, monologičnosti a dialogičnosti; slohové práce produkční a reprodukční; vztah slohové, gramatické a pravopisné složky předmětu český jazyk ap.), z nichž každé je zpracováno v diachronní perspektivě a zhodnoceno z hlediska možnosti dalšího vývoje.

Následující kapitola je zaměřena na roli slohové výchovy při rozvíjení osobnosti žáků. Autorka vychází z názoru, že slohová výchova patří k činnostem, které mohou přispět k formování osobnosti žáků, k utváření jejich vztahů k okolí. Učitelé mohou při slohovém vyučování žáky vést k rozvíjení schopnosti komunikovat s ostatními, utvářet a formulovat názory, kriticky je hodnotit a podobně. Tyto teoretické pasáže, zabývající se mj. i vztahem mezi tvořivostí učitelů a tvořivostí žáků, jsou doplněny také ukázkami autentických žákovských prací.

Předposlední kapitola je věnována metodám používaným v komunikační a slohové výchově a také problematice hodnocení žákovských prací. Autorka vyčleňuje a podrobně charakterizuje tři hlavní skupiny metod: 1) metody získávání stylistických znalostí; ty se člení na metody teoretické (výklad učitele, samostudium, diskuse) a praktické (práce s jazykovými projevy všeho druhu); 2) cvičné metody jsou rozčleněny podle stupně náročnosti na metody nižšího typu (opisování, imitování) a vyššího typu (propedeutická cvičení, stylizační cvičení, textová cvičení); 3) metody opakovací a prověřovací. Pokud jde o hodnocení žákovských prací, zdůrazňuje se zde nutnost komplexního hodnocení, v němž má své místo nejen jazyková a slohová přiměřenost, ale také vnější formální úprava.

Závěrečné pasáže obsahují hodnocení současných učebnic slohu a dalších pomůcek používaných při slohovém vyučování; připojen je také obsáhlý seznam literatury, který zahrnuje odborné práce věnované teorii slohového vyučování, vybrané učebnice a metodické příručky z posledních desetiletí i učební plány a osnovy.

Komunikace a slohová výchova je komplexně pojatá, fundovaně, současně však i přístupně napsaná práce, kterou jistě ocení nejen teoretikové zaměřeni na stylistiku, didaktiku nebo metodiku českého jazyka, ale také učitelé základních a středních škol.

Michal Křístek

Jarmila Bachmannová: Podkrkonošský slovník, Academia, Praha 1998, 265 stran (ISBN 80-200-0662-1).

Na počátku našeho století — v roce 1907 — vydal Jan František Hruška Dialektický slovník chodský. Je výsledkem jeho sedmnáctileté práce — sběru materiálu, a to „pouhým pozorováním a chytáním, co samo se objevilo za mnohých styků s lidem“. Zpracovával nářečí, které mu bylo „vpravdě řečí mateřskou“, což mu usnadňovalo jak sběr materiálu, tak jeho následné uspořádání. Jeho cílem bylo podat podrobný a spolehlivý obraz tohoto okrajového úseku jihozápadočeských nářečí tak, aby mohl být pramenem zejména pro další práci dialektologů.